

UDK 342.4 (497.6) "1943/1946"
Izvorni naučni rad

ZASJEDANJA ZAVNOBiH-a I PRVI USTAV NARODNE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Denis Bećirović

Univerzitet u Tuzli, Filozofski fakultet, Bosna i Hercegovina

Na temelju objavljene i neobjavljene arhivske građe i relevantne literature, u ograničenom vremenskom okviru, autor analizira značaj zasjedanja ZAVNOBiH-a i usvajanje Ustava Narodne Republike Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, ZAVNOBiH, AVNOJ, Jugoslavija, Ustav, Komunistička partija Jugoslavije, suverenitet, državnost, republika, socijalizam

Od početka antifašističkog i oslobodilačkog rata 1941. godine bilo je vidljivo da narodnooslobodilački pokret (NOP) nema namjeru sačuvati unutrašnje uređenje iz Kraljevine Jugoslavije. U razvijenoj fazi antifašističke borbe (1943.) formirana su u svim budućim republikama zemaljska antifašistička vijeća kao političke institucije koje će kasnije prerasti u institucije državne vlasti federativne Jugoslavije. Prvo zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH-a) održano je 25.

novembra 1943. godine u Mrkonjić Gradu.¹ Od ovog datuma ZAVNOBiH je odlučivao kao najviši organ vlasti u Bosni i Hercegovini, kao ravnopravne federalne jedinice. Tako je Bosna i Hercegovina nakon 480 godina, egzistirajući pod stranim carevinama i kraljevinama, obnovila svoju državnost na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a. Na spomenutom zasjedanju izabrana je i delegacija Bosne i Hercegovine koja je na Drugom zasjedanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a), 29. novembra 1943. godine, ravnopravno s drugim republičkim delegacijama učestvovala u stvaranju federativne strukture i organizacije vlasti u Jugoslaviji.² Tom prilikom potvrđeno je da će se Jugoslavija sastojati od šest ravnopravnih federalnih jedinica koje će imati status države. AVNOJ je, pored ostalog, definirao da građani suverena

¹ U dugoj historiji Bosne i Hercegovine nema događaja uporedivog sa ZAVNOBiH-om. Teško je pronaći dokumente, izvorno i provenijencijom bosanskohercegovačke, kojim se potvrđuje historijsko-politički individualitet Bosne i Hercegovine. Nijedna predzavnbihovska epoha ne može pokazati takvo svjedočanstvo. Za formiranje ZAVNOBiH-a karakteristično je da ga je iniciralo Prvo zasjedanje AVNOJ-a zaključkom da se obrazuju zemaljska vijeća u Hrvatskoj, Sloveniji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. Istina, pretpostavke za konstituiranje ZAVNOBiH-a stvorene su u Bosni i Hercegovini. Dokumenti osnivačke skupštine definiraju ZAVNOBiH kao opće-političko predstavništvo NOP-a Bosne i Hercegovine. Najvažnijim dokumentom Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a, Rezolucijom, izražava se opredjeljenje bosanskohercegovačkih naroda da Bosnu i Hercegovinu uredi kako to odgovara njihovoj političkoj volji i interesima. Historijska filozofija ZAVNOBiH-a izražena je stavom da Bosna i Hercegovina nije ni srpska, ni bošnjačka, ni hrvatska, već i srpska i bošnjačka i hrvatska. Dokumente ZAVNOBiH-a prožima historijska svijest koja određuje identitet Bosne i Hercegovine. Oni podrazumijevaju historijsku realnost da etno-konfesionalne zajednice u Bosni i Hercegovini nisu stvorile Bosnu i Hercegovinu, jer je ona od njih starija, što znači da Srbi, Bošnjaci i Hrvati nisu stvorili Bosnu i Hercegovinu, već da su oni u njoj nastali i oblikovali se kao posebni etnosi. Državno konstituiranje Bosne i Hercegovine u Drugom svjetskom ratu bilo je izraz epohalne tekovine NOP-a kojim je Bosni i Hercegovini vraćen status države, prekinut osvajanjem, okupacijom, diktaturom i nasiljem. ZAVNOBiH je bio izraz stalnog napredovanja bosanskohercegovačkih naroda u borbi protiv stranog okupatora. Na ovom zasjedanju potvrđena je vojna moć, ali i politička zrelost ZAVNOBiH-a da svoje ciljeve izrazi u formi državotvornih odluka. Stoga je ZAVNOBiH događaj najvišeg ranga, događaj koji je promijenio smjer historije i na historijsku pozornicu izveo nove društvene snage i političke ideje. Vidi: Redžić E. 2002. 17-25.

² Opširnije o odlukama i značaju Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a (25. 11. 1943.) za obnovu državnosti Bosne i Hercegovine vidi u: Borovčanin D. 1979. 169-175.; Redžić E. 2001. 196-206.; Redžić E. 1998. 428-434.; Imamović M. 2001. 336-337.; Ibrahimagić O., Kurtćehajić S. 2002. 72-86.; Redžić E. 2000. 155-166.; Ibrahimagić O. 2001. 46-49.; Miljko Z. 2006. 26.; *Istorija Saveza komunista Bosne i Hercegovine, knj. I.* 1990. 299-302.; Filandra Š. 1998. 185-187.; Dizdarević S. 2007. 35.; Bojić M. 2001. 222-224.; Bandžović S. 2006. 108-109.

prava ostvaruju u federalnim jedinicama koje imaju pravo na samoopredjeljenje do odcjepljenja.³

Državnost Bosne i Hercegovine u ustavno-pravnom smislu uokvirena je na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH-a, održanom u Sanskom Mostu od 30. juna do 2. jula 1944. godine. Na ovom zasjedanju ZAVNOBiH se proglasio za najviše zakonodavno i izvršno tijelo federalne Bosne i Hercegovine. Tada se definitivno uspostavlja nova državna struktura Bosne i Hercegovine, a vijećnici ZAVNOBiH-a usvajaju i "Deklaraciju o pravima građana Bosne i Hercegovine" koja je sadržavala najviše standarde ljudskih prava. Ova deklaracija je, između ostalog, garantirala: ravnopravnost muškarca i žene, slobodu vjeroispovijesti i savjesti, ravnopravnost svih vjeroispovijesti, ličnu i imovinsku sigurnost, slobodu zбора, udruživanja i štampe, pravo privatnog vlasništva, itd.⁴

Zaokruživanje državne strukture federalne Bosne i Hercegovine izvršeno je na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a, održanom u Sarajevu od 26. do 28. aprila 1945. godine. Pored prihvatanja Odluke o odobrenju rada Predsjedništva ZAVNOBiH-a između dva zasjedanja odlučeno je da se ZAVNOBiH konstituiira u Privremenu Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine. Također, donesen je i Zakon o Narodnoj vladi Bosne i Hercegovine koja je definirana

³ Opširnije o radu i odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a (29.11.1943.) vidi u: Nešović S., Petranović B. 1983. 449-453.; Nešović S. 1973. 109-117.; Čulinović F. 1963. 273-292.; Petranović B., Štrbac Č. 1977. 23-26.; Petranović B., Zečević M. 1987. 7-17.; Sućeska A. 1974. 261-265.

⁴ Nakon što je na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a obnovljena državnost Bosne i Hercegovine, na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH-a definirana je unutrašnja sadržina odnosa u novoj državi. Na ovom zasjedanju je određena ustavnopravna i politička definicija odnosa koji će vladati u toj novoj državi koja se zvala Federalna Republika Bosna i Hercegovina. Navedena definicija bila je izražena u Deklaraciji o pravima građana Bosne i Hercegovine. Stoga, Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a nije samo nastavak života i rada novonastale države Bosne i Hercegovine, nego i izraz razvijene političke i demokratske svijesti da se Bosna i Hercegovina uredi kao moderna demokratska država. Nema sumnje da je riječ o pozitivnom nastojanju da se unutar-nji odnosi u njoj temelje na visokim dostignućima demokratske misli i prakse onog vremena. Upravo činjenica da ona predstavlja izraz ondašnjeg političkog i pravnog duha, koji je nosio antifašističke snage u Bosni i Hercegovini, može se konstatirati da ona predstavlja nesumnjivi i originalni dokument tog pravnog i političkog mišljenja. Principi Deklaracije o pravima građana Bosne i Hercegovine bili su sadržani i u prvom Ustavu NR Bosne i Hercegovine. Opširnije vidi u: ZAVNOBiH – dokumenti 1943-1944., knj. I.: "Usvajanje Odluke o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo Federalne Bosne i Hercegovine" i "Usvajanje Deklaracije ZAVNOBiH-a o pravima građana Bosne i Hercegovine", 232-234. Dalje vidi: Filipović M. 2002. 17-31.; Ćemerlić H. 1974. 553-555.

kao vrhovni izvršni i naredbodavni organ državne vlasti Bosne i Hercegovine.⁵

Jugoslavija, a posebno Bosna i Hercegovina kao njen sastavni federalni dio, dočekala je kraj Drugog svjetskog rata potpuno razorena i osiromašena. Osim strašnih posljedica manifestiranih u vidu ogromnih ljudskih i materijalnih gubitaka, nova država morala se suočiti i s nestabilnim unutrašnjopolitičkim prilikama u zemlji. Iako je Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) izišla iz rata kao pobjednik propagirajući politiku međunacionalnog pomirenja te bratstva i jedinstva, na terenu se u prvim poslijeratnim godinama osjećala atmosfera međunacionalnog nepovjerenja. To je naročito bilo izraženo u udaljenim i teže pristupačnim planinskim mjestima u kojima su još uvijek djelovale poražene vojne formacije. One su dodatno podgrijavale strah i nesigurnost kod stanovništva, napadajući i ubijajući predstavnike vlasti te vršeći razne oblike ekonomskih sabotaza. Njihova aktivnost bila je usmjerena na rušenje komunikacija, ubistva odbornika, političkih radnika, pripadnika milicije i posebno članova KPJ. Vojska i policija u prvoj poslijeratnoj godini suprotstavljale su se ovim poraženim snagama koje su još uvijek bile aktivne. Partijske organizacije u tim dijelovima teško su razvijale svoju organizacionu mrežu, a još teže mijenjale svijest i predrasude ljudi.⁶

Dodatnu složenost političkih prilika krajem rata uzrokovalo je i postojanje dva paralelna ustavno-pravna sistema. S jedne strane, sve više su jačale pozicije avnojevskih izvršnih i zakonodavnih organa vlasti, a s druge, određen uticaj imala je kraljevska vlada u Londonu koja je priznavala Skupštinu Kraljevine

⁵ Na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a analiziran je razvoj narodnooslobodilačkog pokreta, kao i dotadašnji pređeni put u izgradnji bosanskohercegovačke državnosti. Vijećnici ZAVNOBiH-a su konstatirali da su odluke donesene na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH-a imale ogroman značaj za dalji razvoj i jačanje NOP-a u Bosni i Hercegovini. Nakon analize političke situacije u svijetu i zemlji, na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a donesene su sljedeće odluke i zakoni: 1. Odluka o odobrenju rada Predsjedništva ZAVNOBiH-a od Drugog do Trećeg zasjedanja; 2. Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i predstavničko tijelo; 3. Zakon o zakletvi narodnih poslanika Narodne skupštine Bosne i Hercegovine; 4. Zakon o Narodnoj vladi Bosne i Hercegovine. Opširnije vidi: Borovčanin D. 1979. 242-247.; *ZAVNOBIH – dokumenti 1945. knj. II.*: “Odluka o odobrenju rada Predsjedništva ZAVNOBIH-a”; “Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo Federalne Bosne i Hercegovine od 1. jula 1944. godine” i “Zakon o Narodnoj vladi Bosne i Hercegovine”, 483-489.

⁶ Arhiv Jugoslavije (AJ), Arhiv Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije (ACKSKJ) fond: Ideološka komisija, 507-VIII-II/2a-(1-38)-K-3, “Izveštaj o radu odeljenja i nekim problemima agitacije i propagande u srezu mostarskom”.

Jugoslavije iz 1938. godine. Pod pritiskom zapadnih saveznika u Beogradu je 1. novembra 1944. godine potpisan sporazum između predstavnika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) i kraljevske vlade iz Londona. Kao rezultat sporazuma 7. marta 1945. godine formirana je jedinstvena vlada Demokratske Federativne Jugoslavije (DFJ), na čelu sa Josipom Brozom Titom. Nova vlada je odmah po imenovanju usvojila Deklaraciju kojom je potvrdila spremnost da poslije oslobođenja zemlje održi slobodne izbore za Ustavotvornu skupštinu. U predizbornoj kampanji uoči izbora koji su održani 1. novembra 1945. godine bile su ponuđene samo dvije opcije: lista Narodnog fronta Jugoslavije (NFJ) iza koje su stajali komunisti i lista opozicije za koju se glasalo u kutiju bez liste. Ubjedljivu pobjedu NFJ-a nije mogao spriječiti ni jedan broj nekomunističkih predstavnika u vladi i skupštini koji su u to vrijeme djelovali isključivo zahvaljujući pritisku zapadnih sila na Jugoslaviju. Tako je 29. novembra 1945. godine u Beogradu proglašena Deklaracija o stvaranju Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ), u kojoj se konstatira stvaranje republike i ukidanje monarhije, a kralju Petru II Karađorđeviću i cijeloj dinastiji Karađorđevića zabranjuje se povratak u zemlji uz lišavanje svih prava koja su im do tada pripadala.⁷

Nedugo zatim, 31. januara 1946. godine, Ustavotvorna skupština proglašava Ustav FNRJ⁸ koji je ozakonio već izgrađenu državnu strukturu na osnovu odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a. Novi ustav omogućio je državi da “daje pravac privrednom životu i razvitku putem opšteg privrednog plana oslanjajući se na državni i zadružni privredni sektor, a ostvarujući opštu kontrolu nad privatnom svojinom”.⁹ Jugoslavenski Ustav iz 1946. godine jedan je od prvih

⁷ Petranović B., Zečević M. 1985. 566-569, 580-584. i 649-652.

⁸ Pod pojmom ustav (lat. *constitutio*, engl. *constitution*, franc. *constitution*) u savremenom i uobičajenom smislu podrazumjevamo najviši temeljni zakonski akt koji uspostavlja politički i pravni poredak i s kojim su usaglašeni svi akti i postupci javne vlasti i građana. U formalnom smislu ustav je pisani pravni i politički dokument čija je pravna snaga veća od snage zakona. U materijalnom smislu svaka država ima ustav kao sistem temeljnih pravila o organizaciji javnih vlasti, te statusu i pravima građana. Kompleksnost pojma ustava, ukoliko se taj pojam definira izvan ”juridičkog poimanja svijeta”, određuje se kao jedno od najsloženijih pitanja pravnopolitičke teorije i zbog toga što je ustav mehanizam preko kojeg se politička pitanja *par excellence* pretvaraju u pravo. Opširnije o pojmu ustav vidi u: *Pravni leksikon*, 2007. 1707-1709.; *Leksikon temeljnih pojmova politike*, 1990, 113-115.; *Politička enciklopedija*, 1975, 1113-1116.; Pobrić N. 2000. 32-38.; Fira A. 1976. 23-25.; Dedić S. 2001. 45-46.

⁹ *Zasedanje Ustavotvorne skupštine (29. novembra – 1. februara)*, Stenografske beleške (bez godine izdanja), 422-423.

ustava usvojenih poslije Drugog svjetskog rata. Pored određenih sličnosti sa sovjetskim Ustavom iz 1936. godine, on je imao i niz specifičnosti proizašlih iz antifašističke i oslobodilačke borbe od 1941. do 1945. godine.¹⁰

Ustav FNRJ bio je podijeljen na tri dijela (osnovna načela, državno uređenje i prelazne i završne odredbe) sa 139 članova.¹¹ U članu 1. Ustava, FNRJ definirana je kao savezna “država republikanskog oblika, zajednica ravnopravnih naroda, koji su se na osnovu prava na samoopredjeljenje, uključujući pravo na otcjepljenje, izrazili svoju volju da žive zajedno u federativnoj Jugoslaviji”. Suverenost narodnih republika u okviru FNRJ bila je ograničena samo pravima koja su ovim Ustavom dodijeljena FNRJ (član 9.), a svim građanima garantirana je jednakost pred zakonom i ravnopravnost bez obzira na narodnost, rasu i vjeroispovijest (član 21).¹² Ustavom FNRJ (član 44.) razgraničene su nadležnosti između federacije i narodnih republika. Istim članom taksativno su određene 24 nadležnosti federacije¹³, dok je za ostale poslove navedeno

¹⁰ Jugoslavenski ustav utjecao je i na donošenje drugih ustava u istočnoevropskim komunističkim zemljama. To se u prvom redu odnosi na Ustav Albanije koji je usvojen marta 1946. godine. On je većim dijelom prihvatio odredbe jugoslavenskog ustava. Nakon Jugoslavije svoje ustave, osim Albanije donijele su: Bugarska 1947., Rumunija 1947., Poljska 1947., Čehoslovačka 1948., Demokratska Republika Njemačka 1949. i Mađarska 1949. godine. Upoređi: Pobrić N. 2000. 85; Carević M., Trnka K. 1989. 45.

¹¹ *Službeni list FNRJ*, god. II, br. 10. 1. februar 1946. Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 74-94.

¹² Isto. 74-77.

¹³ Isto. 80-81. Članom 44. Ustava FNRJ kao nadležnosti savezne države definirane su:

“1) promena i dopuna Ustava FNRJ, staranje o njegovom izvršenju i osiguranje saglasnosti ustava republika sa Ustavom FNRJ; 2) primanje novih republika, kao i odobravanje osnivanja novih autonomnih pokrajina i autonomnih oblasti; 3) razgraničenje između republika; 4) pretstavljavanje FNRJ u međunarodnim odnosima; međunarodni ugovori; 5) pitanje rata i mira; 6) opšte rukovodstvo i kontrola trgovinskih odnosa sa inostranstvom; 7) narodna odbrana i državna bezbednost, 8) železnički, vazdušni, rečni, pomorski saobraćaj i poslovi pomorstva opštredržavnog značaja; 9) pošta, telegraf, telefon, i radio; 10) savezno državljanstvo; 11) iseljenički i useljenički poslovi, pravni položaj stranaca; 12) opštredržavni privredni plan; statistika; 13) savezni budžet; odobrenje opštredržavnog budžeta i završnog računa; vrhovna kontrola izvršenja opštredržavnog budžeta; 14) novčani i kreditni sistem; savezni zajmovi; devizni i valutni promet; osiguranje; carine; državni monopoli; 15) patenti, žigovi, modeli, uzorci, mere, tegovi, dragoceni metali; 16) staranje o ratnim invalidima; 17) amnestija i pomilovanje po delima povrede saveznih zakona; 18) finansijska, industrijska, rudarska, građevinska, trgovačka, šumska i poljoprivredna preduzeća opštredržavnog značaja; 19) putevi, reke, kanali, i luke opštredržavnog značaja; 20) kontrola sprovođenja saveznih zakona; 21)

da ih samostalno obavljaju narodne republike. Analizom ustavnih nadležnosti saveznih organa državne vlasti i organa državne uprave može se konstatirati da su najvažniji poslovi dati u nadležnost federacije i to u formi koja je omogućavala visok stepen centralizacije.¹⁴ Organizacija vlasti u federalnim državama, odnosno u narodnim republikama, bila je propisna od člana 92. do člana 103. Ustava FNRJ i bila je gotovo identična prema saveznoj. Izuzetak je bila republička skupština koja je bila jednodomna za razliku od savezne. Republičke skupštine su definirane kao vrhovni organi državne vlasti u republikama koje vrše sve poslove i nadležnosti, ukoliko ustavom republike nisu preneseni na savezni nivo. Kao najviši izvršni i upravni organi državne vlasti republika određene su vlade narodnih republika.¹⁵

Proces korijenitih reformi koji je zahvatio sve republike nove Jugoslavije i usvajanje Ustava FNRJ neminovno su utjecali i na stanje u Bosni i Hercegovini i rad Narodne skupštine Bosne i Hercegovine od aprila 1945. do kraja 1946. godine. U tom razdoblju Narodna skupština Bosne i Hercegovine ostvarila je intenzivnu zakonodavnu aktivnost i usvojila brojne zakone kojima je pravno regulirala društvene odnose. Pri tome, posebno treba ukazati na značaj donošenja Zakona o imenu Narodne Republike Bosne i Hercegovine (14. februar 1946. godine) kojim je promijenjen dotadašnji naziv Federalna republika u Narodna Republika Bosna i Hercegovina (NR BiH). Zajedno s ovim zakonom u Službenom listu Bosne i Hercegovine objavljen je i Ukaz o imenovanju vlade Narodne Republike Bosne i Hercegovine. Za predsjednika vlade izabran je Rodoljub Čolaković, a za prvog i drugog potpredsjednika Suleman Filipović i

zakonodavstvo o raspodjeli prihoda na savezni budžet, budžete republika i budžete autonomnih i administrativno-teritorijalnih jedinica; o javnim zajmovima i dažbinama; 22) zakonodavstvo o uređenju sudova, o javnom tužioštvu, o advokaturi; krivični zakonik; trgovačko, menično i čekovno pravo; pomorsko pravo, zakonodavstvo o građanskom parničnom i vanparničnom, izvršnom, stečajnom, krivičnom i opštem upravnom postupku; o ličnom stanju građana; 23) osnovno zakonodavstvo o radu, radnjama i socijalnom osiguranju; o zadrugama; o privatnom pravu; 24) donošenje opštih načela za zakonodavstvo i za rukovodstvo republika u oblasti poljoprivrede, rudarstva, šumarstva, lova i vodnih snaga; građevinarstva; privrednog poslovanja; politike cena; zdravlja i fizičke kulture; prosvete; socijalnog staranja i organizacije državne vlasti. Republike mogu same u ovim oblastima donositi svoje propise do donošenja opštih načelnih propisa od strane FNRJ. Izvan ovih oblasti narodne republike vrše svoju vlast samostalno". Isto. 80-81.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Isto. 87-88.

Jakov Grgurić.¹⁶ Navedenim pravnim aktima definitivno je određen republi-
kanski oblik vlasti u Bosni i Hercegovini.

Uobličavanju federalne jedinice Bosne i Hercegovine nedostajao je ustav
kao najviši pravni akt svake države, te je u tom smislu Narodna skupština NR
BiH usvojila Zakon o Ustavotvornoj skupštini. Spomenutim aktom propisano
je provođenje izbora za Ustavotvornu skupštinu, kao i procedura za donošenje
ustava. Također, određeno je da će Ustavotvorna skupština nakon izglasava-
nja i proglašavanja ustava nastaviti raditi kao Narodna skupština NR Bosne i
Hercegovine. Na tragu ovakvih rješenja održani su izbori za ovu skupštinu.
Prvo zasjedanje Ustavotvorne skupštine NR BiH počelo je 11. novembra 1946.
godine tokom kojeg je ona ratificirala odluke Drugog zasjedanja ZAVNO-
BiH-a, kao i Narodne skupštine Bosne i Hercegovine i njenog predsjedništva,
donesene u periodu od 26. aprila 1945. do 11. novembra 1946. godine. Na
sjednicama održanim od 28. do 31. decembra 1946. godine, tačno jedanaest
mjeseci nakon usvajanja Ustava FNRJ, Ustavotvorna skupština NR Bosne i
Hercegovine usvojila je i proglasila prvi republički ustav.¹⁷

Ustav NR BiH struktuiran je kao i savezni Ustav od tri dijela: osnovna
načela, državno uređenje, prelazne i završne odredbe, a njegova 133 člana ras-
poređena unutar 12 glava koje su bile objedinjene u prva dva dijela Ustava:
Narodna Republika Bosna i Hercegovina (glava I); narodna vlast (glava II);
osnovna prava naroda (glava III); društveno-ekonomsko uređenje (glava IV),
prava i dužnosti građana (glava V); Narodna Republika Bosna i Hercegovina i
FNRJ (glava VI); najviši organi državne vlasti (glava VII), organi državne upra-
ve (glava VIII); organi državne vlasti administrativno-teritorijalnih jedinica
(glava IX), narodni sudovi (glava X); Javno tužništvo (glava XI) i odnosi izme-
đu organa državne vlasti i državne uprave (glava XII). Treći dio Ustava pred-
stavljao je sistematski jedinstvenu cjelinu koja nije bila podijeljena na glave.¹⁸

U prvoj glavi Ustava NR Bosna i Hercegovina definirana je kao narodna
država republikanskog oblika vladavine (član 1.), koja je na temelju prava na
samoopredjeljenje, uključujući i pravo na odcjepljenje, izrazila svoju želju da

¹⁶ *Službeni list Narodne Republike Bosne i Hercegovine*, god. II, br. 8. 20. 2. 1946. Vidi: Zakon
o imenu Narodne Republike Bosne i Hercegovine i Ukaz o imenovanju vlade Narodne Repu-
blike Bosne i Hercegovine. 157.

¹⁷ Usporedi: Imamović M. 2001. 336-337.; Čaušević Dž. 2005. 497.

¹⁸ *Službeni list Narodne Republike Bosne i Hercegovine*, god. III, br. 1. 8. 1. 1947. Vidi: Ustav
Narodne Republike Bosne i Hercegovine. 2-18.

se zajedno sa drugim državama ujedini u zajedničku saveznu državu FNRJ (član 2.).¹⁹

U drugoj glavi Ustava NR BiH navedeno je da sva vlast proizilazi iz naroda i pripada narodu te da narod svoju vlast ostvaruje preko slobodno izabranih predstavničkih organa državne vlasti, počev od narodnih odbora do Narodne skupštine NR Bosne i Hercegovine (član 7.). Narednim članom određeno je da građani ove organe biraju na osnovu općeg, jednakog i neposrednog izbornog prava tajnim glasanjem. Za svoj rad u organima vlasti narodni predstavnici bili su odgovorni svojim biračima. Svi organi državne vlasti u Bosni i Hercegovini bili su obavezni pridržavati se saveznog i republičkog ustava, saveznih i republičkih zakona i općih propisa viših organa državne vlasti (član 9.).²⁰

Među važne dijelove Ustava spada i glava III posvećena osnovnim pravima naroda i NR BiH. Shodno odredbama saveznog Ustava rečeno je da NR Bosna i Hercegovina svoju državnu vlast vrši suvereno, prenoseći na federalni nivo samo ona prava koja su određena Ustavom FNRJ (član 10.). Iako nisu nabrojani kao u dokumentima ZAVNOBiH-a, svi narodi su proglašeni ravnopravnim (član 11.), dok je nacionalnim manjinama garantirano pravo na zaštitu svog razvitka i slobodnog korištenja njihovog jezika (član 14.). S ciljem izbjegavanja nejasnoća u vezi s granicama NR BiH navedeno je da se granice ne mogu mijenjati bez njenog pristanka (član 13.).²¹

Društveno-ekonomske odredbe Ustava sadržane su u glavi IV, kojom je predvidio tri oblika svojine: državnu, zadružnu i privatnu. Sva rudna i druga bogatstva u unutrašnjosti zemlje, vode, izvori prirodne snage, sredstva vazdušnog i željezničkog saobraćaja, pošta, telegraf, telefon i radio proglašena su općenarodnom imovinom. Pod kontrolom države obuhvaćena su i sredstva

¹⁹ Isto. 2.

²⁰ Isto.

²¹ Isto. 2. i 5. U vrijeme donošenja Ustava Narodne Republike Bosne i Hercegovine nova vlast bila je svjesna teških posljedica koje su uzrokovali masovni zločini tokom Drugog svjetskog rata. Želeći ublažiti posljedice rata i onemogućiti širenje međunacionalne mržnje u članu 13. Ustava navedeno je: "Protivan je Ustavu Narodne Republike Bosne i Hercegovine svaki akt koji je na njenoj teritoriji uperen protiv suverenosti, ravnopravnosti i nacionalne slobode naroda Bosne i Hercegovine bez razlike narodnosti i vjeroispovijesti, kao i ostalih naroda Jugoslavije i ostalih narodnih republika Federativne Narodne Republike Jugoslavije". Potrebno je napomenuti da se i u članu 22. Ustava navodi: "(...) Protivan je Ustavu i kažnjiv svaki akt kojim se građanima daju privilegije ili ograničavaju prava na osnovu razlike u narodnosti, rasi i vjeroispovijesti kao i svako propovijedanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje i razdora".

za proizvodnju, kao i spoljna trgovina (član 15.). Ustavotvorac je propisao da država daje pravac privrednom životu zemlje putem općeg privrednog plana. Pri tome, država je imala pravo da se oslanja na državni i zadružni privredni sektor, te da ostvaruje opću kontrolu nad privatnim sektorom privrede (član 16.). Općenarodna imovina je formulirana kao glavni oslonac države koji stoji pod posebnom pažnjom države (član 17.). Iako je privatna svojina garantirana, Ustav je propisao da se ista može ograničiti ili eksproprijirati ako je to potrebno za ostvarenje općeg interesa. Uz to, propisano je da se zakonom mogu nacionalizirati pojedine privredne grane ili preduzeća ako to traži opći interes (član 19.). U pogledu vlasništva nad zemljom rečeno je da ona pripada onima koji je obrađuju. Također, navedena je zabrana privatnim licima da raspoložu velikim zemljišnim posjedima po bilo kom osnovu (član 20.).²²

Reguliranje ljudskih prava građana u NR Bosni i Hercegovini obrađeno je u V. glavi. U odnosu na druge glave Ustava, prava i dužnosti građana obrađena su uglavnom jasno, koherentno i opširno (od 22. do 44. člana). Svim građanima NR BiH garantirana je ravnopravnost i jednakost pred zakonom i pravo da s navršenih 18 godina starosti mogu birati i biti birani u organe državne vlasti. Osim spomenutog, u ovoj glavi definirana je ravnopravnost muškarca i žene, sloboda savjesti i vjeroispovijesti, zaštita braka i porodice od strane države, sloboda štampe, govora, udruživanja, zborova i javnih manifestacija, zaštita ličnosti građana, nepovredivost stana, prava ratnih invalida i djece palih boraca, državna briga o zdravstvenoj zaštiti građana, sloboda umjetničkog i naučnog rada, zaštita autorskih prava, itd.²³

U glavi VI. propisane su nadležnosti i regulirani odnosi NR Bosne i Hercegovine prema FNRJ (od 45. do 52. člana). Ustav je odredio da Bosna i Hercegovina zajedno s drugim republikama čini jedinstveno državno i privredno područje Federativne Narodne Republike Jugoslavije. U slučaju razmimoilaženja između zakona BiH i FNRJ prioritet imaju zakoni FNRJ.²⁴

²² Isto. 3-4.

²³ Isto. 5-7.

²⁴ Isto. 7-8. Član 46. Ustava Narodne Republike Bosne i Hercegovine propisao je da u nadležnost najviših organa državne vlasti i državne uprave Narodne Republike Bosne i Hercegovine spada:

“1) donošenje promjena i dopuna Ustava NR BiH i staranje o njegovom izvršenju; 2) odlučivanje o pristanku za izmjenu granica NR BiH; 3) administrativno-teritorijalna podjela NR BiH; 4)

Definiranje najviših organa državne vlasti i njihovih nadležnosti propisano je u glavi VII. (od 53. do 77. člana). Narodna skupština NR Bosne i Hercegovine određena je kao vrhovni organ državne vlasti i predstavnik narodnog suvereniteta Bosne i Hercegovine. Ona je imala ovlasti da vrši zakonodavnu djelatnost u poslovima iz nadležnosti Bosne i Hercegovine i birali su je državljani Bosne i Hercegovine na period od četiri godine. Ustavom je propisano da Narodna skupština donosi odluke većinom glasova, a za donošenje odluka predviđena je većina od prisutnog broja poslanika. Narodna skupština NR BiH birala je Prezidijum Narodne skupštine Narodne Republike Bosne i Hercegovine za isti mandatni period na koji je i ona izabrana. Prezidijum se sastojao od predsjednika, tri potpredsjednika, sekretara i najviše 20 članova. Analizirajući njegove nadležnosti može se reći da je ovaj organ predstavljao "malu skupštinu". U ingerenciji Prezidijuma bili su sljedeći poslovi: sazivanje Narodne skupštine Bosne i Hercegovine, raspisivanje izbora za Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine, tumačenje zakona, izdavanje ukaza, proglašenje izglasanih zakona, odlučivanje o pomilovanjima, dodjeljivanje priznanja i počasnih zvanja, mijenjanje, spajanje i ukidanje ministarstava i komisija, određivanje preduzeća republikanskog značaja na prijedlog vlade, raspisiva-

čuvanje državnog uređenja i prava građana; javni red i bezbjednost; 5) donošenje privrednog plana NR BiH; 6) upravljanje privredom republikanskog značaja i rukovodstvo privredom lokalnog značaja; 7) donošenje državnog budžeta NR BiH; ostvarenje i kontrola izvršenja budžeta, kao i odobrenje završnog računa NR BiH; rukovodstvo u ostvarenju budžeta narodnih odbora; 8) državljanstvo NR BiH; 9) rukovođenje sudovima NR BiH; amnestija i pomilovanje prema propisima zakona; 10) finansijska, industrijska, rudarska, građevinarska, trgovačka, šumska i poljoprivredna preduzeća republikanskog značaja; 11) putevi, rijeke, kanali i luke republikanskog značaja; 12) transport i saobraćaj republikanskog značaja; 13) zaključivanje zajmova NR BiH i odobrenje, u saglasnosti sa saveznim zakonima, republikanskih i lokalnih dažbina; utvrđivanje i odobrenje dažbina narodnih odbora; 14) utvrđivanje i odobrenje, u saglasnosti sa saveznim zakonima, republikanskih i lokalnih dažbina; utvrđivanje i odobrenje dažbina narodnih odbora; 15) kontrola nad stanjem preduzeća i ustanova opštedržavnog značaja na teritoriji NR BiH; 16) utvrđivanje republikanskog i lokalnog značaja privrednih preduzeća i ustanova iz nadležnosti NR BiH; 17) rukovodstvo stambenim i komunalnim poslovima; stambena izgradnja; izgradnja i uređenje gradova i mjesta; 18) zakonodavstvo i rukovodstvo na osnovu opštih i načelnih propisa FNRJ, u oblasti: a) industrije, rudarstva, trgovine, poljoprivrede, šumarstva, lova i vodnih snaga; b) građevinarstva, privrednog poslovanja i politike cijena; c) zaštite narodnog zdravlja, socijalnog staranja i fizičke kulture; d) osnovne, srednje i više nastave, prosvjetnih, kulturnih i naučnih ustanova i organizacija republikanskog značaja; e) organizacije državne vlasti. Ukoliko opšta načela FNRJ nisu donesena, NR BiH donosi svoje propise samostalno; 19) dopunsko zakonodavstvo u okviru osnovnih zakona FNRJ."

nje narodnog referenduma po pitanjima iz nadležnosti Bosne i Hercegovine, potvrđivanje statuta okružnih narodnih odbora i rješavanje drugih pitanja za koja dobije ovlasti od Narodne skupštine Bosne i Hercegovine.²⁵

Glavom VIII. formulirani su organi državne uprave NR Bosne i Hercegovine (od 78. do 90. člana). Kao najviši izvršni i upravni organ vlasti u Bosni i Hercegovini definirana je vlada NR BiH. Ovaj organ je imenovala i razrješavala Narodna skupština Narodne Republike Bosne i Hercegovine kojoj je vlada podnosila izvještaj o svom radu. Vlada je svoju aktivnost ostvarivala donošenjem uredbi, uputstava, naredbi i uredbi sa zakonskom snagom. Ona je imala obavezu i da usmjerava rad svojih ministarstava, komisija i komiteta. Ustavom je određeno postojanje savezno-republikanskih i republikanskih ministarstava.²⁶

Organi državne vlasti administrativno-teritorijalnih jedinica precizirani su u glavi IX. (od 91. do 108. člana). Organi državne vlasti u administrativno-teritorijalnim jedinicama bili su narodni odbori i birao ih je narod s područja određene jedinice. Oni su formulirani kao najviši organi državne vlasti u poslovima lokalnog značaja na svom području. Svaki narodni odbor donosi statut uz saglasnost višeg odbora, kojim se definiraju pitanja unutrašnjeg uređenja i poslovanja narodnog odbora. Izvršni i upravni organi narodnih odbora bili su izvršni odbori. Njihov zadatak bio je da izvršavaju odluke, naredbe, uputstva i rješenja svog narodnog odbora, kao i uredbi, pravilnike, uputstva i rješenja viših organa državne vlasti. U okviru izvršnih odbora bilo je određeno postojanje odjeljenja na čijem čelu su bili članovi izvršnog odbora u svojstvu povjerenika za pojedine grane uprave.²⁷

Ustavno reguliranje sudske vlasti definirano je u glavi X. (od 109. do 117. člana). Kao organi pravosuđa navedeni su: Vrhovni sud Narodne Republike Bosne i Hercegovine, okružni i sreski odbori. Viši sudovi imali su u granicama zakona pravo nadzora nad nižim sudovima. Vrhovni sud NR BiH određen

²⁵ Isto. 9-11.

²⁶ Isto. 13. Član 87. Ustava Narodne Republike Bosne i Hercegovine uređuje: "Savezno-republikanska ministarstva su: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo finansija, Ministarstvo trgovine i snabdijevanja, Ministarstvo industrije i rudarstva, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo šumarstva, Ministarstvo građevina i Ministarstvo rada. Republikanska ministarstva su: Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo narodnog zdravlja i socijalnog staranja i Ministarstvo komunalnih poslova."

²⁷ Isto. 13-15.

je kao organ koji ocjenjuje pravosnažnost svih odluka sudova u NR Bosni i Hercegovini ukoliko to u pogledu primjene saveznih zakona ne vrši Vrhovni sud FNRJ. Uz to je rečeno da sudovi izriču pravdu “u ime naroda”, te da su u izricanju pravde nezavisni.²⁸

Glava XI. (od 118. do 121. člana) propisivala je zadatke i funkciju Javnog tužioca Narodne Republike Bosne i Hercegovine. Javni tužilac FNRJ vršio je neposredno ili preko Javnog tužioca NR BiH nadzor nad pravilnim ispunjavanjem zakona od strane ministarstava i ostalih njima podređenih upravnih organa i ustanova NR Bosne i Hercegovine, kao i od strane službenih lica i svih građana. Imenovanje Javnog tužioca NR BiH i njegovog zamjenika bilo je u nadležnosti Javnog tužioca FNRJ, dok je imenovanje javnih tužioca u okruzima, gradovima i srezovima u NR Bosni i Hercegovini propisano kao nadležnost Javnog tužioca NR BiH uz potvrdu Javnog tužioca FNRJ.²⁹

Odnosi između organa državne vlasti i državne uprave regulirani su glavom XII. (od 122. do 131. člana). U odredbama ove glave propisano je da se odnosi između organa državne vlasti i organa državne uprave NR Bosne i Hercegovine zasnivaju na pravima i dužnostima definiranim u Ustavu FNRJ, Ustavu NR BiH, zakonima i drugim propisima. Narodna skupština Narodne Republike Bosne i Hercegovine imala je ingerencije da izdaje opće smjernice, ukazuje pomoć i vrši opći nadzor nad radom svih nižih narodnih odbora na njihovoj teritoriji. Vlada Narodne Republike Bosne i Hercegovine i viši izvršni odbori bili su određeni za utvrđivanje pravca upravne politike, ukazivanje pomoći i vršenje nadzora nad radom nižih izvršnih odbora.³⁰

U prelaznim i završnim odredbama Ustava NR BiH određeno je da sa danom stupanja na snagu navedenog Ustava prestaju važiti svi zakoni i drugi pravni propisi koji su u suprotnosti sa odredbama ovog Ustava.³¹

Primjena Ustava NR Bosne i Hercegovine započela je u vrijeme kada su se u Bosni i Hercegovini odvijali turbulentni društveno-ekonomski i politički procesi. Zbog toga može se konstatirati da je vrijeme važenja prvog Ustava NR BiH jedno od najdinamičnijih razdoblja u razvoju Bosne i Hercegovine,

²⁸ Isto. 15-16.

²⁹ Isto. 16.

³⁰ Isto. 17-18.

³¹ Isto. 18.

nakon završetka Drugog svjetskog rata, u kojem je Bosna i Hercegovina pretrpjela ogromne materijalne i ljudske žrtve, a cijela zemlja se našla pred velikim izazovima. Dodatne probleme stvarale su nepovoljne unutrašnjo-političke prilike, kao i nizak nivo razvoja uopće. U takvim uvjetima može se, jednim dijelom, objasniti da je država izlaz iz takvog stanja tražila u konceptu revolucionarnog etatizma. Nova vlast je smatrala da će koncentracija vlasti u rukama državnih organa na saveznom i republičkom nivou doprinijeti bržem prevladavanju postratnih ekonomskih i političkih teškoća. Zbog toga su Ustavom NR BiH propisana rješenja koja su omogućila republičkim i savezним organima da odlučujuće i usmjeravajuće određuju glavne pravce privrednog i društvenog razvoja.

Zaključne napomene

Historijske i pravne pretpostavke za donošenje Ustava NR Bosne i Hercegovine, 31. decembra 1946. godine, predstavljale su odluke Prvog, Drugog i Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a. Pri tome, posebno treba apostrofirati važnost Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a kao historijskog događaja na kojem su predstavnici svih bosanskohercegovačkih naroda udarili temelje novovjekovne državnosti Bosne i Hercegovine. Održavanjem ZAVNOBiH-a narodi Bosne i Hercegovine kreirali su zajedničkim snagama tokom oslobodilačkog rata svoju federalnu jedinicu, koja je političkom voljom njenih delegata na Drugom zasjedanju AVNOJ-a postala dio Demokratske Federativne Jugoslavije. Usvajanjem prvog Ustava NR BiH nakon završetka Drugog svjetskog rata, Bosna i Hercegovina je najvišim pravnim aktom definirala svoju unutrašnju organizaciju u skladu s tadašnjim političkim i ekonomskim prilikama. Ona je definirana kao narodna država republikanskog oblika koja je imala suverena prava i državnost. Donošenjem Ustava NR BiH dovršila je izgradnju bosanskohercegovačke državnosti pa se može konstatirati da od 31. decembra 1946. godine ona egzistira i funkcioniра kao državna organizacija. Ona je imala niz obilježja države: granice, unutrašnju organizaciju vlasti, ustav, zakone, itd. Uz to, Bosna i Hercegovina imala je i neke tradicionalne karakteristike državnosti kao što su zastava, grb, himna i glavni grad. Pri tome, ne smije se izgubiti iz vida i činjenica da je Bosna i Hercegovina voljom svojih predstavnika bila u sastavu zajedničke države – Jugoslavije. Suverenitet i državnost NR Bosne i Hercegovine bio je ograničen suverenitetom savezne države. Riječ je o suvere-

nim pravima koje je NR BiH prenijela na FNRJ, s obzirom da je bila integralni dio jedinstvenog društveno-ekonomskog i političkog sistema Jugoslavije, stvorenog odlukama AVNOJ-a.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

a) Neobjavljeni izvori

- Arhiv Jugoslavije (AJ), Beograd: Arhiv Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije (ACKSKJ): fond: Ideološka komisija

b) Objavljeni izvori

- ZAVNOBiH – dokumenti. knj. I. (1943-1944) i knj. II. (1945). 1968. Sarajevo: Institut za istoriju radničkog pokreta – IP “Veselin Masleša”.
- Nešović S. 1973. *Temelji nove Jugoslavije. Zbirka dokumenata*. Beograd: Narodna knjiga.
- Nešović S., Petranović B. 1983. *AVNOJ i revolucija. Tematska zbirka dokumenata 1941-1945*. Beograd: Narodna knjiga.
- Petranović B., Zečević M. 1985. *Jugoslavija 1918-1984. Zbirka dokumenata*. Beograd: Narodna knjiga.
- Petranović B., Zečević M. 1987. *Jugoslovenski federalizam. Ideje i stvarnost. Tematska zbirka dokumenata*. knjiga II. Beograd: Radnička štampa.
- *Zasedanje ustavotvorne skupštine (29. novembra – 1. februara)*. Stenografske beleške. Beograd: /bez godine izdanja/.

c) Službeni listovi

- *Službeni list FNRJ*, Beograd, 1946.
- *Službeni list NR BiH*, Sarajevo, 1946. i 1947.

d) Leksikoni i enciklopedije

- *Pravni leksikon*. Zagreb, 2007.
- *Leksikon temeljnih pojmova politike*. Zagreb, 1990.
- *Politička enciklopedija*. Beograd, 1975.

LITERATURA

- Bandžović S. 2006. "Titov odnos prema izgradnji bosanskohercegovačke državnosti (1943-1945). u: *Tito i Bosna i Hercegovina – zbornik radova*. Sarajevo: Savez društava Tito u Bosni i Hercegovini.
- - Bojić M. 2001. *Historija Bosne i Bošnjaka*. Sarajevo: TKD Šahinpašić.
- Borovčanin D. 1979. *Izgradnja bosansko-hercegovačke državnosti u uslovima NOR-a*. Sarajevo: IP Veselin Masleša.
- Carević M.- Trnka K. 1989. *Ustavno pravo*. Sarajevo: IP Veselin Masleša.
- Čaušević Dž. 2005. *Pravno-politički razvitak Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Magistrat.
- Čulinović F. 1963. *Državnopravni razvitak Jugoslavije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ćemerlić H. 1974. "Normativna djelatnost organa narodne vlasti u Bosni i Hercegovini u toku narodnooslobodilačke borbe". u: *AVNOJ i narodnooslobodilačka borba u Bosni i Hercegovini (1942-1943)*. – zbornik radova. Beograd: Institut za istoriju u Sarajevu, IP Rad.
- Dedić S. 2001. *Upravno pravo Bosne i Hercegovine*. Sarajevo:
- Dizdarević S. 2007. *Ustavno pravo*. Tešanj:
- Filandra Š. 1998. *Bošnjačka politika u XX stoljeću*. Sarajevo: Sejtarija.
- Filipović M. 2000. "Deklaracija ZAVNOBiH-a o pravima građana Bosne i Hercegovine kao povijesni dokument i kao politički program". u: *ZAVNOBiH – Deklaracija o pravima građana Bosne i Hercegovine – zbornik radova*. Sarajevo: GO SUBNOAR BiH, ANUBiH, Skupština opštine Sanski Most.
- Fira A. 2001. *Ustavno pravo*. Beograd:
- Ibrahimagić O. 2001. *Srpsko osporavanje Bosne i Bošnjaka*. Sarajevo: Magistrat.
- Ibrahimagić O.- Kurtćehajić S. 2002. *Politički sistem Bosne i Hercegovine*. Knjiga II. Sarajevo: Magistrat.
- Imamović M. 2001. *Historija države i prava Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Magistrat.

- *Istorija Saveza komunista Bosne i Hercegovine. knj. I.* 1990. Sarajevo: Institut za istoriju, NIŠRO Oslobođenje OOUR Izdavačka djelatnost.
- Miljko Z. 2006. *Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Petranović B., Štrbac Č. 1977. *Istorija socijalističke Jugoslavije.* knjiga I. Beograd: Radnička štampa.
- Pabrić N. 2000. *Ustavno pravo.* Mostar: Slovo.
- Redžić E. 1998. *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu.* Sarajevo: OKO, ANUBiH.
- Redžić E. 2000. *Sto godina muslimanske politike u tezama i kontroverzama istorijske nauke.* Sarajevo: ANUBiH, Institut za istoriju.
- Redžić E. 2001. *Pogledi iz antiistorije.* Sarajevo: Krug 99.
- Redžić E. 2002. “Od ZAVNOBiH-a do – i poslije Dejtona”. u: *ZAVNOBiH – Deklaracija o pravima građana Bosne i Hercegovine – zbornik radova.* Sarajevo: GO SUBNOAR BiH, ANU BiH, Skupština opštine Sanski Most.
- Sućeska A. 1974. *Historija države i prava naroda SFRJ.* Sarajevo: Svjetlost.

Summary

THE SESSIONS OF ZAVNOBiH AND THE FIRST CONSTITUTION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The historical and legal conditions for the passing of the Constitution of the People's Republic of Bosnia and Herzegovina (31st of December 1946) were met by the decisions of the First, Second and Third Session of ZAVNOBiH. Thereby, it is especially significant to emphasize the importance of the First Session of ZAVNOBiH as a historical event on which the representatives of all Bosnian and Herzegovinian peoples laid the foundations of the modern statehood of Bosnia and Herzegovina. During the course of the Liberation war, through ZAVNOBiH, the peoples of Bosnia and Herzegovina created their federal unit, which then became, according to the political will of its delegates on the Second Session of AVNOJ, a part of the Democratic Federative Yugoslavia. With the passing of the first constitution of the Peoples Republic

of Bosnia and Herzegovina its internal organization was defined in accordance with the political and economical circumstances of the time. It was defined as a people's state of republican character which had sovereign rights. In this way the building of Bosnian and Herzegovinian statehood was finished so we can claim that from the 31st of December 1946 it existed and functioned as a state organization. It had a number of features of a state: borders, internal government structure, constitution, laws, etc. Also Bosnia and Herzegovina had certain traditional characteristics of statehood, such as the flag, coat of arms, anthem and a capital city. Thereby, we must not let out of sight the fact that Bosnia and Herzegovina was, according to the will of its representatives, within the common state of Yugoslavia. The sovereignty and statehood of the Peoples Republic of Bosnia and Herzegovina was limited by the sovereignty of the federal state. These were sovereign rights which the Peoples Republic of Bosnia and Herzegovina transferred to the FPRY, considering that it was an integral part of a unified social and economic political system of the AVNOJ Yugoslavia.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Anti-fascist Council for the People's Liberation of Bosnia and Herzegovina (ZAVNOBiH), Anti-fascist Council for the People's Liberation of Yugoslavia (AVNOJ), Yugoslavia, Constitution, Communist party of Yugoslavia (KPJ), sovereignty, statehood, republic, socialism